

POSTANOWIENIE

Dnia 28 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Bojańczyk

po rozpoznaniu w dniu 28 czerwca 2024 r.

w Izbie Karnej na posiedzeniu bez udziału stron,

w sprawie **P. B.**

skazanego z art. 280 § 2 k.k. i in.,

wniosku obrońcy z urzędu o uzupełnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia

14 lipca 2022 r. w przedmiocie przyznania wynagrodzenia za udzielenie

skazanemu pomocy prawnej w postępowaniu wznowieniowym

na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w zw. z § 11 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra

Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności

adwokackie

p o s t a n o w i ł:

uzupełniając zasądzić od Skarbu Państwa na rzecz obrońcy z urzędu adw. A. T. - Kancelaria Adwokacka w W. kwotę 442,80 zł (czterysta czterdzieści dwa złote i osiemdziesiąt groszy), w tym 23% VAT, za złożenie zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt IV KO 146/24.

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 626 § 2 k.p.k., jeśli w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, jak również, gdy zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości lub rozstrzygnięcia o kosztach

postępowania wykonawczego, orzeczenie w tym przedmiocie wydaje odpowiednio sąd pierwszej instancji, sąd odwoławczy, a w zakresie dodatkowego ustalenia wysokości kosztów także referendarz sądowy właściwego sądu. Przepis ten znajduje zastosowanie w postępowaniu wznowieniowym w związku z wyraźnym odesłaniem (art. 639 k.p.k.).

W orzeczeniu kończącym postępowanie wznowieniowe w sprawie (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2024 r.) rozstrzygnięto co do zasady o kosztach sądowych związanych z tym postępowaniem (w tym zasądzono od Skarbu Państwa na rzecz obrońcy z urzędu adw. A. T.– Kancelaria Adwokacka w W.– kwotę 442,80 zł (czterysta czterdzieści dwa złote i osiemdziesiąt groszy), w tym 23% VAT, za złożenie zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2022 r., sygn. akt IV KO 146/21 — pkt 2), jednakże — przy uwzględnieniu treści wyroków Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 23 kwietnia 2020r. sygn. SK 66/19; z dnia 20 grudnia 2022 r. sygn. SK 78/21 i z dnia 27 lutego 2024 r. SK 90/22 — zachodzi konieczność ich dodatkowego ustalenia.

Zgodnie ze stanem prawnym ukształtowanym ww. wyrokami, należne wynagrodzenie obrońcy w urzędzie w tej sprawie wynosi bowiem 720 zł (§ 11 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie).

Powstaje jednak pytanie, czy jest to kwota netto czy kwota brutto. Innymi słowy, czy należy od tej kwoty naliczyć podatek od towarów i usług (§ 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu)?

Zagadnieniem spornym jest bowiem to, jak winno się rozwiązać kwestię opodatkowania wynagrodzenia (opłaty) ustalonej z pominięciem niekonstytucyjnych (por. wskazane powyżej orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego) przepisów aktów wykonawczych przewidujących o połowę mniejsze opłaty za świadczenie pomocy prawnej przez adwokatów z urzędu niż stawki minimalne opłat za czynności adwokackie wykonywane przez adwokatów działających na wolnym rynku (udzielających pomocy prawnej z wyboru). Rzecz bowiem w tym, że o ile przepisy normujące opłaty za czynności adwokackie nie uwzględniają kwestii opodatkowania

określonych w tych przepisach kwot, to już regulacje dotyczące opłat za świadczenie pomocy prawnej z urzędu problematykę tę w sposób wyraźny uwzględniają. Stanowią one bowiem (por. w tym zakresie § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., (Dz.U. poz. 1801), analogicznie — § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, Dz.U. poz. 1714 ze zm.), że opłatę zasądzaną na rzecz adwokata podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług wyliczoną według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności na podstawie przepisów o podatku od towarów i usług. Powstaje zatem pytanie, w jaki sposób rozwiązać kwestię „warstwy podatkowej” zasądzanego wynagrodzenia za świadczoną pomoc prawną z urzędu według podwyższonych („równych”) stawek wynagrodzenia dla adwokatów świadczących pomoc prawną z urzędu wynikających z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w sytuacji, w której zasądza się na rzecz adwokata opłatę za pomoc prawną świadczoną z urzędu z uwzględnieniem tego, że wysokość określonej opłaty nie może być niższa niż wysokość opłaty przewidzianej dla układów, w których adwokat działał z wyboru. W tym zakresie wypada odwołać się do argumentacji zaprezentowanej w orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego, w których poddano kontroli konstytucyjnej akty wykonawcze określające wysokość opłat za pomoc prawną świadczoną przez adwokatów z urzędu.

W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r. stwierdzono — w kontekście badania zgodności zakwestionowanego przez wnioskodawcę-autora skargi konstytucyjnej z 13 lipca 2017 r. rozwiązania przewidzianego w § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. poz. 1801) między innymi z konstytucyjnym standardem równości — że cyt.: „adwokaci stanowią grupę podmiotów podobnych, posiadających - w zakresie prawa do wynagrodzenia - wspólną cechę istotną w rozumieniu art. 64 ust. 2 Konstytucji, a więc także w rozumieniu art. 32 ust. 1 Konstytucji. Całą tę grupę charakteryzuje to, że jedynym przedmiotem działalności palestry jest świadczenie profesjonalnej pomocy prawnej

osobom fizycznym, osobom prawnym oraz innym podmiotom określonym w ustawie. Pomoc ta - co do zasady - świadczona jest w ramach wyboru: to adwokat i jego potencjalny klient ustalają warunki reprezentacji. Niemniej jednak adwokat w określonych sytuacjach zostać może zobowiązany przez państwo do świadczenia pomocy prawnej z urzędu wobec osób, które nie są w stanie ponieść kosztów pomocy prawnej. [...] Odstępstwo od równego traktowania sytuacji podobnych nie zawsze jest konstytucyjnie niedopuszczalne. [...] brak jakichkolwiek racjonalnych argumentów (nie tylko konstytucyjnych), które uzasadniałyby dyskryminujące traktowanie pełnomocników w zależności od tego, czy działają oni z wyboru, czy też zostali ustanowieni z urzędu. [...] Analiza statusu adwokatów i ich roli w postępowaniu, w którym występują jako podmioty powołane i zobowiązane do zastępstwa prawnego, prowadzi do uznania, że różnicowanie ich wynagrodzenia (tj. obniżenie pełnomocnikom z urzędu o połowę wynagrodzenia, które otrzymaliby, gdyby występowali w sprawie jako pełnomocnicy z wyboru) nie ma konstytucyjnego uzasadnienia. Odstępstwo od zasady równości, w tym również równej ochrony praw majątkowych, jest więc niedopuszczalne” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r. sygn. SK 66/19). W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2024 r. (w którym w całej rozciągłości zaaprobowano stanowisko zaprezentowane w przywołanej już przed chwilą sprawie sygn. SK 66/19), Trybunał stwierdził: „[...] pełnomocnikom wykonującym te same czynności w ramach udzielanej pomocy prawnej, niezależnie od tego, czy są ustanowieni z urzędu, czy z wyboru, powinno przysługiwać to samo wynagrodzenie. Biorąc pod uwagę kryteria dopuszczalności zróżnicowania sytuacji podmiotów podobnych [...] zróżnicowanie wynagrodzeń adwokatów w zależności od sposobu ich ustanowienia nie pozostaje w żadnym związku z celem i zasadniczą treścią przepisów regulujących zasady ustalania tych wynagrodzeń. Znaczy to, że zakwestionowane zróżnicowanie nie ma racjonalnego uzasadnienia [...] wprowadzone przez zakwestionowaną normę odstępstwo od zasady równości, w tym również równej ochrony praw majątkowych, jest niedopuszczalne” (uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 lutego 2024 r. sygn. SK 90/22).

Przytoczone powyżej fragmenty pisemnych motywów obu wyroków świadczą o tym, że Trybunał zdaje się uznawać kwoty (opłaty), o których mowa w

rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., (Dz.U. poz. 1801 ze zm., analogicznie — w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, Dz.U. poz. 1714 ze zm.) z jednej strony, i w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. poz. 1800 ze zm.) z drugiej — za wynagrodzenie (*podkr. — SN*).

Wskazywać by to zatem mogło na to, że od kwot określanych na podstawie obu tych aktów należy jest podatek, skoro jest to jeden z przypadków świadczenia przez adwokata usług za wynagrodzeniem (por. art. 5 ust. 1 pkt 1 i art. 8 ust. 1 *in principio* ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, j.t.: Dz.U. z 2024 r., poz. 361 ze zm.).

Szkopuł jednak w tym, że gdyby przyjąć tego typu założenie, to wówczas argumentacja odwołująca się do zasady równości, na której oparł się Trybunał Konstytucyjny, wymagałaby — przy ustalaniu wynagrodzenia dla adwokata świadczącego pomoc prawną z urzędu — uwzględnienia tego, że zrównanie sytuacji adwokatów w zakresie należności przysługujących za świadczenie usług prawnych (czy to z urzędu, czy z wyboru) pociąga za sobą obowiązek wkalkulowania w kwotę przewidzianą przez rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie także podatku od towarów i usług, którego zasądzenie nie zostało przewidziane w tym rozporządzeniu. Mówiąc inaczej: skoro przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie nie przewiduje dodatkowego naliczenia podatku od towarów i usług, to — jeśliby opłaty, o których mowa tym rozporządzeniu potraktować jako wynagrodzenie (a na takie właśnie ujęcie problemu wskazuje sposób rozumowania przedstawiony w powołanych powyżej uzasadnieniach orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, i to nie tylko w tych fragmentach, które zostały tutaj przytoczone) — to wówczas praktyczne konsekwencje wyroków Trybunału Konstytucyjnego wydanych w tej materii jawiłyby się jako wątpliwe, bowiem — paradoksalnie — prowadziłyby ponownie do sytuacji nierówności pomiędzy grupami podmiotów, które należy traktować jednakowo.

Przy takim ujęciu okazywałoby się, że argumentacja, na której zostało oparte stanowisko zaprezentowane w powołanych orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego prowadziłaby do powstania wtórnej nierówności w ramach grupy podmiotów, które winny być traktowane w sposób jednakowy.

W takiej owiem sytuacji kwota, o której mowa w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie byłaby dla jednej grupy adwokatów (tj. adwokatów działających z wyboru i świadczących pomoc prawną z wyboru) kwotą brutto (adwokat musiałby w ramach tej kwoty odprowadzić od tej sumy podatek od towarów i usług, tym samym pomniejszając tę kwotę wynagrodzenia o należny podatek), dla innej zaś grupy (adwokatów świadczących pomoc prawną z urzędu) — kwotą netto, bowiem podatek od towarów i usług jest naliczany dodatkowo i wypłacany przez Skarb Państwa jako komponenta należnego adwokatowi wynagrodzenia za pomoc prawną świadczoną z urzędu na rzecz klienta nie mogącego samodzielnie ponieść ciężaru finansowego związanego z ustanowieniem obrońcy (pełnomocnika).

Jest wszak jasne, że takie postawienie sprawy prowadziłoby do efektów całkowicie sprzecznych nie tylko z kierunkiem myślenia, ale i z duchem obu zacytowanych powyżej orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego. Gdy jednak całemu zagadnieniu przyjrzeć się z punktu widzenia tego, czy rzeczywiście mamy tu (tj. w przypadku obu porównywanych rozporządzeń wykonawczych, tj. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie opłat za czynności adwokackie i rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu) do czynienia z wynagrodzeniem, które podlega opodatkowaniu, to okazuje się, że nie zawsze należny będzie podatek od towarów i usług przedstawia się jednak inaczej.

Rzecz w tym bowiem, że od kwot określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie podatek od towarów i usług się nie należy. Określone w tym akcie wykonawczym kwoty — wbrew nomenklaturze, którą operuje się w orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego („wynagrodzenie”) — nie stanowią w ścisłym tego znaczeniu wynagrodzenia za świadczenie usług prawnych. Są to kwoty opłat za czynności adwokackie, i — jak wynika nie tylko z rozporządzenia, ale także z

ustawy z dnia 28 maja 1982 r. – Prawo o advokaturze (j.t.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.) stanowią one wyłącznie punkt wyjścia dla określenia przez sąd wysokości i zasądzenia przezeń kosztów zastępstwa prawnego i kosztów advokackich, bowiem wysokość wynagrodzenia uiszczanego przez mandanta adwokatowi (opłaty za realizowane przez adwokata z wyboru czynności) zasadniczo określa umowa pomiędzy adwokatem i mandantem (art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 28 maja 1982 r. – Prawo o advokaturze). Innymi słowy opłaty, o których mowa przepisach rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności advokackie, to ustalone przez organ wykonawczy (po zasięgnięciu opinii organów samorządu prawniczych zawodów zaufania publicznego) „bazowe” kwoty zasądzone na rzecz strony, której przysługuje zwrot kwoty wyłożonej i poniesionej w związku z obroną swych interesów procesowych i ustanowieniem w sprawie adwokata-pełnomocnika/obrońcy (por. art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 28 maja 1982 r. – Prawo o advokaturze, § 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności advokackie).

Nie jest to zatem wynagrodzenie, które podlegałoby opodatkowaniu na zasadach i w trybie określonym w ustawie o podatku od towarów i usług, lecz przewidziana przez prawo kompensata (ekwiwalent finansowy) dla podmiotu, który zdecydował, że dla obrony swoich interesów procesowych konieczne jest ustanowienie pełnomocnika/obrońcy i z tego tytułu był zmuszony do wyłożenia określonych kosztów (zapłaty — opodatkowanego podatkiem od towarów i usług — wynagrodzenia na rzecz adwokata). Kwoty zatem, o których mowa w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności advokackie należy traktować — w zakresie sumy zasądzonej na rzecz strony, której należą się od przeciwnika procesowego koszty związane z ustanowieniem w postępowaniu pełnomocnika/obrońca — jako niepodlegający opodatkowaniu ekwiwalent finansowy wypłacany stronie. Jego celem jest skompensowanie dotychczas wyłożonych wydatków na wynagrodzenie (obejmujących także uiszczenie przewidzianego przez ustawę podatku od towarów i usług). Podkreślić należy zatem, że podatek od towarów i usług w takim układzie opłacany jest przez adwokata świadczącego usługi prawne z wyboru po uiszczeniu

wynagrodzenia przez klienta. Kwota zasadzana na rzecz strony nie stanowi więc wynagrodzenia i opodatkowaniu nie podlega.

Inaczej przedstawia się z opłatami, o których mowa w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (tj. w nieobowiązujących już dziś rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. i 3 października 2016 r. — to ostatnie stanowiło podstawę zasądzenia wynagrodzenia z urzędu na rzecz adw. A. T. za sporządzenie i wniesienie w imieniu skazanego P. B. zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2022 r. sygn. IV KO 146/21, o odmowie przyjęcia wniosku o wznowienie postępowania). Kwoty, o których mowa w tym rozporządzeniu stanowią podstawę dla określenia wynagrodzenia przysługującego i wypłacanego adwokatowi za świadczonego przez niego pomoc prawną z urzędu, tj. kwotami wynagrodzenia netto.

Sumując należało zatem powiedzieć, że mechanizm związany z aspektem prawnopodatkowym kwot określonych i wypłacanych na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r., (Dz.U. poz. 1801) i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, Dz.U. poz. 1714 ze zm.) z jednej strony, i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. poz. 1800 ze zm.) z drugiej jest całkowicie inny w obu przypadkach. W drugim przypadku chodzi bowiem o ekwiwalent kosztów poniesionych w związku z ustanowieniem obrońcy czy pełnomocnika z wyboru (nie jest on wynagrodzeniem i dlatego też nie jest on opodatkowany). W pierwszym o wynagrodzenie dla adwokata za pomoc prawną świadczoną z urzędu (kwota podlegająca opodatkowaniu w myśl przepisów ustawy o podatku od towarów i usług). W efekcie należy stwierdzić, że w sytuacji określania wysokości wynagrodzenia należnego adwokatowi świadczącemu pomoc prawną z urzędu — nawet gdy wysokość wynagrodzenia za świadczenie tej pomocy prawnej opiera się na odpowiednim stosowaniu przepisów o opłatach za czynności adwokackie — wynagrodzenie to podwyższa się o kwotę podatku od towarów i usług wyliczoną

według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności na podstawie przepisów o podatku od towarów i usług.

Uwzględniając zatem okoliczność, iż zasądzona postanowieniem z dnia 14 lipca 2022 r. kwota 442,80 zł *netto*, czyli 360 zł plus VAT stanowiła połowę należnej kwoty należało — zgodnie z brzmieniem ww. rozporządzeń — dodatkowo ustalić wysokość zasądzonego na rzecz obrońcy wynagrodzenia przez podwyższenie tej kwoty o kwotę 360 zł (oraz przewidziany przez ustawę podatek od towarów i usług), czyli o kwotę 442,80 zł wyliczoną według stawki podatku obowiązującej dla tego rodzaju czynności na podstawie właściwych przepisów.

[PGW]

(r.g.)